

Քրիստոսի. «Գալոց է նովին մարմնոյն և փառոց Հօր զատել զԿենդանին և զմահաւաւ» 4'ըսեն հնազոյն հանգանակները, մինչև իսկ Առաքելականք: Երբ պիտի ըլլայ այս երեւելի թագաւորութեան հանդիսաւոր պատկումն եթէ ոչ Քրիստոսի երկրորդ կամ յետին գալստեամբ: Յայտնի է թէ այս ուղղափառ մտքով ըմբռնուած գաղութար՝ յանհունաւ տարբեր է Հազարամեան մոլորութենէն որ ճշմարտին սխալ ըմբռնումն և աղաւաղումն է միայն:

Նմանապէս ծայրայեղութիւն մ'է, և եթէ ներելի է ըսել բանապաշտ դրութեան նախապաշարունակներու ազդեցութիւն մը՝ հետեւեալներն. «Առաջին աթիւ Ղովաս և Պօղոս են որ կ'ըմբռնեն թէ Քրիստոսի Աւետարանը միայն Հրէից չի պատկանիր, այլ ամբողջ ատրոկոսեան...» (էջ 63):

Այս տողերը ոչ միայն չեն հաշտուիր Հոգւոյն Սրբոյ հեղման հետ, որով Առաքեալը զէթ այն իմաստութեամբ լեցունցան, որ կը Վերաբերի փրկագործութեան խորհրդոյն էութեան, Եկեղեցոյ կազմութեան, ծառայման և վախճանին, յորս առաջինն է տիեզերականութիւնը. այլ կը հակասեն պատմական իրականութեան ալ: Կը հրաւիրենք Սրբազանը ուշի ուշով համեմատելու Մտթ.ի այն առակները յորս կը շեշտուի երկնից արքայութեան, քրիստոսական հաստատեան ընդհանրականութիւնը: Այսպէս Մտթ. Բ. 11. Յիսուս յետ դրուատելու հեթանոս հարիւրապետին հաւատքը, մինչև նմանը իսրայէլի մէջ իսկ չէր գտած, կ'ըսէ. «Ամէն ասեմ ձեզ, զի քաղութիւն յարեւելից և յարեւմտից եկեղեցի և քաղեկացի ընդ Արքա համա և ընդ Սահակայ և ընդ Յովովքոս յարքայութեան երկնից, և որդիքն արքայութեան ելլեն ի խաւարն արտաքին»: Ուրոնք են այս արեւելից և արեւմտեայ, եթէ ոչ հեթանոսները, որ հրեայ ցեղին զահակից պիտի ըլլան երկնից արքայութեան, այս է եկեղեցւոյ մէջ, մինչ իսրայէլի զաւակներն իսկ պիտի արտաքսուին: Լաւ դիտենք որ «արքայութիւն երկնից» ինչպէս հոս և բազմիցս այլուր, Նոր-վտակարանի լեզուով՝ նախ Եկեղեցին

կը նշանակէ, և ապա իբրեւ հետեւեանք մը յաւերժական փառքը՝ Ս. Հայրերու մեկնութեան համեմատաւ — Նոյնը ցոյց կուտան Մտթ. Ժ. 17-18 և ԻԼ. 33-46: Դարձեալ յիշենք այն նշանաւոր տողերը զորս հայ եկեղեցականը ամէն կիրակի կ'երգէ տաճարի աւետարանի մէջ. «Եւ քարոզեսցի աւետարանս արքայութեան ընդ ամենայն տիեզերք՝ ի վկայութիւն ամենայն հերոսնոսաց, և ապա եկեղեցի կատարած »: Կը զարմանանք թէ ինչո՞ւ Սրբազանը Մատթէոսի այս իմաստներն նկատի առնելով ուրոյն դատաստան մը կազմելու տեղ, այնքան ազդուած է արդի քննադատներու անիմայ նախապաշարունակներէն: Հուսկ բանանք նոյն Մտթ.ի ԻԼ. 18-20 վերջին համարներն վերջին գլխոյն. «Գնացէ՛ք այստե՛հտե՛ս աշակերտեցէ՛ք ամենայն հերոսնոս, մկրտեցէ՛ք զնոսա...» Ինչ աւելի քան զայս բացայայտ, համայն հեթանոս աշխարհը ձեզ աշակերտ ըրէ՛ք և մկրտեցէ՛ք կը զրէ Աւետարանիչը իր վարդապետին Յիսուսի բերնով — Այս նոյն զաղափարը Մարկոսի մէջ ալ շեշտուած է, կը բաւէ միայն կարգալ Մրկ. ԺԶ. 15 «Երթա՛յք յաշխարհն ամենայն, և քարոզեցէ՛ք զաւետարանն աւանակն արարածոց: Որ հաւատայ և մկրտուեցէ՛ կեցցէ, և որ ոչ հաւատայ դատաւարտեցէ »: Ուրեմն Մարկոսի, Պետրոսի աշակերտին համար ալ, այնքան ընդհանրական և Մեխական հաստատք որ հեթանոսը՝ այնու որ չի հաւատար ի լուր աւետարանին՝ դատաւարտեցի: — Թողունք Յովհաննէսը, որուն մտքի մասին ոչ մի տարակոյս կայ:

Իսկ Գործք Առաքելոցի պատմութիւնը՝ որ Պետրոս Առաքեալը սկիզբէն տառաժառ կը ներկայացնէ, դիւրին է մեկնել ըսելով նախ՝ թէ առաքեալը Յիսուսի պատուէրին համեմատ քարոզութիւնը պիտի սկսէին առաջ հրեաներէն. երկրորդ՝ Պետրոսի այդ տառաժառութիւնը իր անձին համար չէր ուրեքան միւս հրեաները չխրտեցնելու համար: Առաքեալը հրեաներու ատենաբանած աւտեն միշտ կը շեշտէ «Ձեզ նախ յարոյց...» ուր նախը՝ ցոյց կու տայ արդէն որ նա զի-

տէր թէ ոչ—հրեաներու համար ալ մարդացած է Գրիստոս: Իսկ Կոննիլիոսի դարձը, Պողոս Առաքեալի քարոզութենէն առաջ տեղի ունեցած, ամէն տառամասութիւն կը փարատէ նոյն իսկ հրեայ հաւատացեալներու մտքին մէջ:

Աստի կը հետեի որ հիմնովին վարկաւարագի վարկած մ'է Սրբազանին վերոյիշեալ կարծիքը: Պողոսի նոր յայտնութիւն մը չէ եղած այս մասին անծանօթ միւս առաքեալներուն, թէ և հարկ է ընդունիլ որ նա մասնաւոր կոչում մ'ունեցաւ յառաքելութիւն հեթանոսաց: Միւս առաքեալը իրենց քարոզութեան երախայրէքը պարտական էին Հրէից, նոյն ինքն Յիսուսի պատուէրին համեմատ (տես Մտթ. Գլ. Ժ): Փրկիչն ալ իր կեանքին եռամեայ զործունէութիւնը այս վախճանիս նուիրեց, ուրեմն ի՞նչն ալ կ'անգիտանար իւր Աւետարանի ընդհանրականութեան հանգամանքը... Սրբազանին վեհ աստիճանը վիրաւորած կը համարիմ պահիկ՝ մ'իսկ վերագրելով իրեն՝ նման կարծիք մը, որմէ ամենեւին հեռի իմ:

Նմանապէս անարդարանալի են հետեւեալները. «Եիսուս նոյն իսկ իր անձին մէջ տկար զգաց երբ հաւատքի ուժը տկարացաւ իր շուրջը և իր մէջ (Մարկ. Զ. 5-6) Եւ ամեն անգամ որ ան իր մէջ կը զգար անհաստատ և դիտարկել, ինչպէս ուրիշ որ և է անհատ պիտի զգար, տեմիշապէս ինքզինքը հաղորդակցութեան մէջ կը դնէր Աստուծոյ հետ և այսու կը պահէր այն գերհարաշ զօրութիւնը որով աշխարհի փրկութիւնը՝ պատրաստեց »: Եւ մասնաւոր էջ 90—94 հատուածը, ուր Արհի Հեղինակն — սիրոյ կեանքով, աստուածութեան ու մարդկութեան երկու բնութեանց միացումը կը դնէ ի Յիսուս, միտքիս մը զոր ամեն հաւատացեալ պիտի յալողի իրականացնել իւր անձին մէջ սիրոյ կեանքով: — Աստուծոյ անըմբռնելի են, և եթէ չ'ուզենք մեղմացնել իմաստներն իրրեւ խորհրդապաշտական խորհրդածութիւններ, թող ներուի ի սեր մշմարտութեան, որուն համակիր և պաշտօնատար կ'ենթադրեմ

զՍրբազանն, աստեղ Գրիստոնէական հաւատքն անտեսող խօսքեր են:

Նախ, Բանին Աստուծոյ մարմնացումը, որով Աստուած մարդ և մարդն Աստուած եղաւ ի մի անձին Գրիստոսի, իրական, ցոյցական, անշփոթ և անձնատրական (hypostatique) միութիւն մ'է, որով Կուսին Մարիամու Կուսածին որդին՝ միանգամայն Աստուած է և մարդ: Նոյն Յիսուսի մարդկային միտքը, որ այլ է Բանին Աստուծոյ ամենագէտ իմացողութենէն, (որով հետեւ ի Յիսուս ինչպէս երկու բնութիւններն այսպէս նաև անոնց ստորոգելիները կը զանազանուին, իոր՝ թէ և անբաժանելի են) իրական տեսութեամբ ակն յանդիման կը դիտէր յինքեան զԱստուած, զՍ. Երրորդութիւն, և Աստուծոյ մէջ կը տեսնէր ամէն արարած. ուրեմն ի Յիսուս, յայտնի է մարդկութեան կողմանէ ևս, հաւատքի կամ յապալ տեղի չի մնար: Ի՞նչ կը նշաւ նախ և ուրեմն հաւատքի տկարացումն ի Յիսուս:

Յետոյ ի՞նչ ըսել է հաղորդակցութեան մէջ դրուիլ Աստուծոյ հետ, Անոր որ ինքն Աստուած է:

Հուսկ ո՞վ է այն որ կրնայ իրականացնել Սիրոյ կեանքով մը իր անձին մէջ այսպիսի հրաշալի գերբնական միութիւն մը: Ի՞նչ կը նշանակեն նոյնպէս. «Եւ Յիսուս առաջինը եղած է մարդկութեան մէջ որ սիրոյ կեանքը ապրելով Աստուծոյ՝ աստուածային բնութիւնը անշփոթ միութեամբ միացուց իր մարդկութեան մէջ», (էջ 91): Ուրեմն կրնայ մարդ մը, զոր Յիսուս կը կոչէ Սրբազանը, արժանանալ աստուածութիւնը միացնելու իրեն. ո՞վ է այն արարածը որ արժանիք ունենայ զԱստուած իր մէջ ձգելու չափ և անոր հետ մի անձն կազմելու... Ի՞նչ է արժանիքը, և ի՞նչ բանի կրնայ արժանանալ արարածը Արարչին հանդէպ:

Աստեղ բառեր են, որոնց իմաստը եթէ ծանրապէս բանին կշռիւ չճշդութիւն՝ ահաւոր մուր հետեանքներու կ'առաջնորդեն զմեզ:

Հուսկ կէտ մ'ալ զոր չենք ուզեր ու-

շաղրութենէ փախցնել այս է. « Յիսուսի բողոքած բոլոր հարստութիւնը, այս յարս Աւետարաններն են, կ'ըսէի Աստուծոյ քառական են ըստ ասեմայնի եկեղեցոյն համար. վասն զի եկեղեցին հաղորդակցութեամբ Աւետարաններուն ըստ ասեմայնի կ'ընդունի կեանքն Յիսուսի » (էջ 95)։ Այս վճռով կ'արտաքսէ Սրբազանը Ա. եկեղեցւոյ Աւանդութիւնը որ հաւատոյ ճշմարտութեանց մեծարժէք աղբիւրներէն է, և Բ) զեկեղեցին ինքնին, որ Աւետարաններոյ կեանք կոտայ, ոչ թէ Աւետարանը եկեղեցւոյն։ Վասն զի, մի միայն Աւետարաններով կամ Ս. Գրքով առանց Նորոգեմանի մը որ հեղինակաւոր պահապանն է մեկնիչ լինի Ս. Գրքի, ոչ թէ եկեղեցի, այսինքն ժողով հաստատեցելոց, այլ ապերաւսան մարդկան քառս մը միայն կը պատրաստուի, ինչ որ ցոյց տուաւ Լուսերի ազանդը, և այսօրուան Աւետարանական յորջորջուած անգլոսի տարիքը։

Հոգւոյն Սրբոյ գալստենէն վերջ արդէն զոյութիւն ունէր Յիսուսի եկեղեցին իւր Նորոգեմանի մը հաւատացելոց բազմութեամբ զեռ Աւետարանները չխմբագրուած, և եթէ չխմբագրուէին առոնք, միթէ եկեղեցին պիտի չտեւէր։ Պատմութենէն զիտենք որ թէ Աւետարաններու և թէ Թղթոց խմբագրութիւնը պատահական առթիւներէ և մասնական հարկերէ մղուած կատարուեցաւ քաջ աստի Յիսուս յետին հանդիսաւոր ժամուն, երբ պիտի Թողուր իւր գործը մարդոց, մեռաւսան Առաքելոց, « Գնացէք այսուհետեւ և շակեք զամենայն հերձուստ, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն Սրբոյ։ Ուստեցէ ևոցա պահէ՛ք զամենայն » որ ինչ պատուիրեցի ձեզ։ Եւ հաւատարմիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս » մինչև ի կատարած աշխարհի » (Մատթ. ԻԸ. 19-20)

բաւ, ուր ոչ մի ակնարկ կ'ընէ զեկեղեցւոյն զորով ճարտարութեամբ ոչ հոս ոչ այլուր. ոչ Գրիստոս ոչ Առաքեալք յանձնարարած են Աւետարան գրել։ Ուրեմն եկեղեցին առանց Աւետարաններուն կազմուեցաւ և առանց անոնց՝ կեանքն Յիսուսի ընդունեցաւ։ Այդ աստուածային կեանքը միայն անհրաժեշտ է, և ատիկա ալ ընդունելու համար հարկ է անդամ լինել այն մարմնոյն՝ զոր Յիսուս կազմակերպեց, Ս. եկեղեցւոյն։ Այս մարմնը Մի է, Առաքելական և Ընդհանրական, ըստ անվիճելի վարդապետութեան նոր կտակարանի և Ս. Հայրապետաց։ Այս որոշ և մի եկեղեցւոյն հաստատեցաւ և հաստատեց մերձեցումով միայն կը ճարեփոխուի անհատը և հասարակութիւնը, կը փրկուի ճշմարիտ Զարին կեղեցումէն Գրիստոսի փրկարար մարմնոյն ազդեցութեամբ, հոսակ կ'ընդունի ամէն բարիք և միտքարութիւն զորս կը յիշատակէ Սրբազանը (յէջ 49) իւր հատորիկին մէջ, կը մաղթենք որ այն առ հաստատ մերձեցումը՝ որուն կը յորդորէ Սրբազանը, ըլլայ առ ճշմարիտ հաստատ, առ ճշմարտութիւն, որուն իբրեւ « սիւն և հաստատութիւն » (Ա. Տիմ. Գ. 15) կանգնեց Գրիստոս իւր եկեղեցին, իւր միակ Նորոգեմանի մը որ մինչև Անոր գալուստը անայլայլ և առանց ճարջայման պիտի տեւէ, և անոր մէջ ճշմարտութիւնը՝ իբրեւ Թանկագին մարգարիտ մը ոսկեղէն արկղի մէջ։ Սրբազանը՝ սիրող և խուզարկու ճշմարտութեան՝ անշուշտ պիտի սիրէ նաև զայն՝ որ ցարդ պահպանած և ճշմարտութիւն զարեհո մարկայից հոլովոյրի մէջ, որ է Ընդհանրական Ս. եկեղեցին զոր յոյն բառով դի Էքաշուլէն կոչեցին Ս. Հայրք։

Ճ. ԿԱՐԱՅԵԱՆ ԱՄՍՏՈՒՆԻ